Business
Kollel

ז

שאלה ראובן שמכר לשמעון ב' נודות של שמן ולא פתח שמעון הנודות אלא סמך על ראובן ועל הסרסור שאמרו לו שהוא טוב. וכאשר פתח נוד אחד למכור מצאו עכור ועב עד שלא היה יכול למכרו אלא בדוחק, ועתה טוען שמקח טעות היה ורוצה להחזיר לו השמן, אם הדין עמו בשבועה שלא החליף השמן. ושמעון זה רגיל לשלוח שמן בכל יום ששי לחזן ב"ה על ידי נערו לצורך בית הכנסת ועתה שלח לו מזה השמן, והנער נתנו בעששית אמנם השמש בעצמו הדליק הנרות, ויש מהם שכבו ויש מהם שכהו אורם. ועתה רוצה השמש להחזיר לו מותר השמן אם הדין עמו או נאמר מאחר שהוא הדליק הנרות ורואהו סבר וקבל[1].

תשובה אין שמעון נאמן בשבועתו להוציא מראובן אלא ישבע ראובן שנתן לו השמן טוב כאשר התנה לתת לו, ואם לא ירצה ראובן לישבע ישבע שמעון שהתנה לתת לו שמן טוב וגלול וזהו השמן שנתן לו, ויחזיר לו השמן או ישומו כמה דמיו פחותים משמן טוב ויחזיר לו הפחת. ואפילו אם שמעון יכול למכור בלא הפסד זכין תגרא איקרי, אם היה טוב היה מרויח בו ועתה שאינו מרויח בו זהו הפסד התגר. וגם למה יעכבנו לרמות בו העולם, כיון שהתנה ליתן לו שמן טוב צריך לקיים לו תנאו. וכן השמן ששלח לשמש יחזיר לו המותר להחזירו לראובן, והשמש יכול להחזירו שלא דקדק לראות אם הוא טוב כי לא נתנו בעששית.

אשר בן הרב ר' יחיאל זצ"ל

ח

עוד ילמדני המוכר בילים לחברו ונמצא בהם מוזרות עד שאינם ראויים לאכילה מי הוי מקח טעות או לא, מי מצי למימר מוכר אנא לא ידענא דהוי הכי ושבע ויפטר או דילמא לאו כל כמיניה אף כי הוא קנאם כך.

[*תשובה המוכר בילים לחברו ומצא בהם מוזרות שאינן ראוין לאכילה אעפ"י שלא הכיר בהם המוכר הוי מקח טעות. ואפילו הוא קנאה כך ונתאנה גם הוא בשביל זה אין לו להונות אחרים].

ט

ששאלת ראובן שמכר לשמעון גבינות ואחר ג' ימים פתחן ומצאן מרוקבין רקבון גדול ועפוש הרבה.

יש לשאול עיפוש הגבינות בכמה זמן ראוי רקבון ועיפוש כזה לבא בגבינה, אם יאמרו שהיה בבית המוכר נמצא שהיה מקחו בטעות ואם הדבר ספק המוציא מחברו עליו הראיה.

י

[*תשובה[1] יברכך צור ישראל. ותחליף כח ולאל. ככל אשר לבך שואל.] מורי ורבי שאלני ה"ר יחיאל. אשר כתבת שהנודר לחברו בנו למול אם היתה האשה מעוברת צריך לקיים הנדר, אע"ג דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ה"מ שלא בא לעולם כלל אבל בדבר שבא לעולם קנת דבריו קיימים, והבאת ראיה מפרק האשה רבה[2] מדברי רבי אליעזר בן יעקב מפירות ערוגה מחוברין ומפרק האומר בקדושין[3] דמפרש רבי חנינא מתניתין דהאומר לחברו אם ילדה אשתך נקבה מקודשת לי אליבה, ומפרש לא שנו אלא שאין אשתו מעוברת אבל אשתו מעוברת מקודשת. ורבה ורב יוסף שקלי וטרו אליבה והלכתא כותיה דמשנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי. על תחלת דבריך אשיב שכתבת דבר שבא לעולם קנת דבריו קיימין, הלא רב הונא ורב נחמן פליגי[4] בפירות דקל שבא לעולם, וכשלא בא לעולם אף רב הונא מודה דלא קנה. ופירות דקל חשיבי טפי בא לעולם מעובר, דפירות דקל אדם מקנה [*לרבי מאיר] ובעובר קאמר בספקא דלא קנה, אלא[5] מעתה הקנה לגולדים דלא הוו בשעת מתן מעות הכי נמי דקני ואפילו לר' מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ה"מ לדבר שישנו בעולם אבל לדבר שאינו בעולם לא. הרי הוכחתי דאפילו הוכר עוברה מיקרי דבר שלא בא לעולם. ולית הלכתא לא כרבי מאיר ולא כרבי אליעזר בן יעקב קב ונקי וכלל הנך דסבירא להו דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, דקיי"ל כרב נחמן (בחיסורי) וכשמואל בדיני שפסק בפרק אעפ"י[6] הלכה כר' יוחנן הסנדלר דמותר מעשיה חולין דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. וסתמא דתלמודא פריך בפרק המפקיד[7] ובפרק יש נוחלין[8] בשמעתא דיסבין וירתין מנן ובפרק המוכר את הבית[9] גבי בן לוי שמכר שדה לישראל על מנת שהמעשר שלו, והא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

וההיא דקידושין דר' חנינא ורב יוסף חלקו בין אשתו מעוברת ר"י[10] ישב אותו בלשון רבי' ופירש דסיפא האומר לחברו וכו' אתיא כרבי מאיר, אע"ג דרישא לאחר שאתגייר לא אתא כרבי מאיר בעובר מודה רבי מאיר. ורבי חנינא מפרש מתניתין אליבא דרבי אלעזר בן יעקב ורבי מאיר דמחלק בין הוכר עוברה לא הוכר, ולית הלכתא כותייהו אלא קיימא לן אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אפילו הוכר עוברה. וכן פסק ר"ת ז"ל[11]. ומה שכתבת דאינו קנין דברים דדמי לאומר תנו דקל

ז 1 בכ"י התשובה חתומה: בנך יחיאל (א. ע' 21).

י 1 הושלם ע"פ ו"ב, אלא ששם (ובדפוסים שאחריה) נדפסה התחלה זו בטעות בכלל יא, ג. וראה א. ע' 8. ובענין הנדון כאן השיב הרא"ש בכלל יב, ג (בכ"י תשובה זו נמצאת בסי' אחד עם התשובה שלנו).

וראה הערה 17. 2 יבמות צג, ב. 3 סב, ב. 4 ב"מ סו, ב.
5 גיטין יג, ב. 6 כתובות נט, א. 7 ב"מ לג, ב. 8 ב"ב קלא, א.
9 שם סג, א. 10 תוספות קידושין סב, ב ד"ה ואמר, ובתוס' הרא"ש שם (מהד' וילמן). 11 מובא בתוס' הרא"ש שם.

לפלוני שיאכל לפירותיו או תנו בית לפלוני שידור בו, גם בכאן נעשה כאלו הקנה לו הולד להיות שלו עד שיתקיים מצות מילה. הלא כבר הוכחתי לך דקנין הולד אינו כלום אף אם הקנהו לו בפירוש דדבר שלא בא לעולם הוא. ועוד אם תרצה לומר נעשה, אם כן המוכר פירות דקל אמאי לא קני לרבנן ונימא נעשה כאומר לו דקל לפירותיו ובהא מודו רבנן. ועוד דבר תימה שכתבת כאלו הקנה לו הולד, וכי אדם יכול להקנות בנו לאחר, מכירת בנו ובתו לא שמענו. דקל לפירותיו ובהמה לעוברה ועבד לקנסו יכול להקנות, כי מוכר לו גוף הבהמה והדקל והעבד עד שיזכו בפירות ובעובר ובקנס, אבל גוף בנו אינו יכול להקנות כלל.

ועוד דנעצת במחט לדמות קיום מצוה לממון והבאת ראיה מקידושין[12] בשכר שאדבר עליך לשלטון. והדברים הפך, התם האשה היתה צריכה ליתן פרוטה לדבר עליה לשלטון ובאותה פרוטה מקודשת והכא אין אבי הבן חייב למוהל כלום דנימא חליפי החוב נדר לו בנו למולו. וגם אם היה קיום מצוה חשוב ממון, כמו שקיום המצוה לא בא לעולם [*גם הממון לא בא לעולם]. אכילת פירות ודירת בית אין ממון גדול מזה ואפילו הכי לא מהני היכא דאמר יאכל פלוני פירות דקל זה וידור בבית זה. ואפילו הקנה לו בקנין סודר כקנין דברים הוא דלא שייך בקנין אלא בדבר שיש בו ממש. גם אם הקנה לו בקנין סודר אחרי שנולד לו הבן למולו לא מהני, דקנין דברים בעלמא הוא. ומשטה אני בך לא שייך כאן כי בכאן הוא חוזר בו ולא היה משטה בשעה שנדר לו אלא היה בדעתו לקיימו ועתה הוא חוזר בו.

ואפילו מחוסר אמנה אין כאן, דאפילו למ"ד דברים יש בהם משום מחוסר אמנה[13] ה"מ בדבר שישנו בעולם ודבר שיש בו ממש שאלו הקנה לו היה קונה קנין גמור כך בדברים שיש בהם משום מחוסרי אמנה, אבל בדבר דלא שייך ביה קנין אין בו משום מחוסר אמנה. וכה"ג מחלק בפרק הזהב[14] ומאי שנא קרקע דבכספא קני ליה ממש קני ליה לכולה מטלטלין דלא קני אלא לקבולי מי שפרע לא קני ליה כוליה (מקצת) אפילו לעבור עליו מי שפרע לא. ומטעם זה נמי לא דמי למתנה מועטת[15] דכיון דלא שייך ביה קנין לא שייך ביה מחוסר אמנה. [*ואל[16] תדחק עצמך למצא סברות דחוקות נגד סברות רחבות של התלמוד][17].

יא

שאלה[1] ראובן ושמעון ולוי חכרו חכירות אחת לשנה ומינו גבאי שיגבה בעדם בכך וכך לחודש. לסוף ט' חדשים עשו חשבון עם הגבאי ונשאר מעות בידו, ואמר להם בחסדכם שתחשבו אלו המעות שיש לכם בידי בשכר הג' חדשים שיש לי לגבות עדיין בשבילכם ונתרצו לו. אחר כך הסכימו ביניהם ראובן ושמעון למכור חלקם מהחכירות ללוי. אחר שמכרו אמרו לגבאי החזר לנו מה שהקדמנו לך שכרך של ג' חדשים שלא הקדמנו לך אלא על דעת שהיינו סבורים שישאר החכירות בידינו עתה שמכרנוהו או תחזור מה שהקדמנו לך או יפרע הקונה בעבורך. והקונה טוען אחר שעשינו חשבון ופרענו הגבאי קניתי מכם ואין לכם לא עלי ולא על הגבאי דבר.

תשובה רואה אני כשבקש הגבאי מאת החוכרים שיניחו לו בשכרו מה שגבה בשביל שלשה חדשים שיש לו עדיין לגבות ונתרצו החוכרים ואמרו לו מוטב יהא בשכרך. נמצא שכבר הקדימו לו שכרו. ומה שטוענין עתה דאדעתא דהכי הקדימו לו שכרו שישאר החכירות בידיהם ולא ביד אחר דברים שבלב הן אלו ואין בהם ממש, כי היה להם לפרש בשעה שהקדימו לו שכרו או בשעה שמכרו החכירות לאחר. והקונה היה נכנס בחיוב השכירות. ומדלא עשו כן אין לכם עסק ודברים לא עם הגבאי ולא עם הקונה כי הוא קנה באשר הוא שם והגבאי כבר פרוע.

אשר בן ה"ר יחיאל [illegible]

כלל מאה ושלשה

דיני מטבע שנחלף ונפסל ודין פנקס אם דנין על פיו

א

וששאלתם על ענין מטבע שנחלף[1] פעמים מכאן כמו כ' שנה יותר ומטבע הראשון שוה עתה כפלים ומטבע השני שוה עתה ששה בעשרה, אם נדון בחלוף זה כמו שדנין הגויס בדינא דמלכותא או נדון על פי התורה במלוה את חברו על המטבע.

תשובה הא דפליגי רב ושמואל[2] במלוה את חברו על המטבע היינו כשהתנה עמו לשלם מטבע [illegible] סבר כיון שהתנה לשלם לו מטבע צריך ליתן לו מטבע [illegible] בשעת פריעה וכיון שנפסל ואינו יוצא במדינה זו לא [illegible] מטבע, ושמואל סבר כיון שיוצא במדינה אחרת מיקרי [illegible] שפיר. אבל במלוה את חברו סתם בלא תנאי נותן לו [illegible]

12 סג, א. 13 ב"מ מט, א. 14 שם מח, ב. 15 ב"מ מט, א. 16 נוסף ע"פ כ"י (א. ע' 9). ובדפוס ו"ב הקטע משובש. 17 המשך התשובה בכלל יב, ב. עיי"ש בסוף הסימן "וכמה פעמים נעשה בפני" וכו'.

יא 1 נכפלה למעלה כלל סו, א.

א 1 בכ"י: שנתחלף פעמים או ג' תוך כ' שנה (א. ע' 140). 2 [illegible]